

۲۰۲۳/۱۰/۲۹

محمد اکبر امینی

باغ نوروزی کابل قدیم:

به قول ظهیرالدین محمد بابر در کتاب خاطرات اش، بابر نامه، باغ نوروزی یکی از باغ های داخل شهر کابل بود که توسط الغ بیک میرزا، کاکای بابر - پادشاه کابلستان- در دامنه کوه احداث شده بود. الغ بیک میرزا بین سال های ۱۴۶۸ تا ۱۴۹۹ م. در کابل پادشاهی داشت. وی پسر ابوسعید و نواسه تیمور می باشد که از همین بالا حصار موجوده کابل بر کابل، غزنی، قندهار، مناطق جنوبی و شرقی تا رود سند و در شمال تا بدخشان حکمرانی می کرد.

در عصر همین پادشاه ترقی خواه بود که بالاجوی توسط شخصی بنام میرزا ویس اتکه - آن که که قبر اش در دامنه شهدای صالحین کابل در زیر گنبدی بنام، زیارت سه اغر، تا کنون موقعیت دارد- حفر و احداث شد. بالاجوی که باغ بابر و دیگر باغ های افتاده در زیر مسیر اش، در دامنه های شمالی، غربی و شرقی کوه شاه کابل که یک قسمت آن در داخل شهر کابل بنام کوه شیردروازه یاد می گردد، احداث شده بودند را آبیاری می کرد، از دامنه های کوه ریشخور چهارهی کابل از آب دریای لندنر سرچشمه گرفته و در بلندی کوه تا باغ بابر و بالاحصار کابل می رسد. یعنی اب دریای لندنر کابل را به بالاحصار کابل می رساند.

این جوی تا کنون تا نزدیکی های قصر چهلستون جاری است که از قصر چهلستون ببعد، در حصه تنی کوت، بعد از انتقال ارگ کابل از بالاحصار به محل موقعیت کنونی اش در زمان امارت امیر عبدالرحمن خان، خانه های مسکونی به صورت خود سرانه بر بالای حفریه ان اعمار گردید و جریان آب در جوی را به طرف باغ بابر و بالاحصار قطع نمود.

باغ نوروزی باغی بود که ظهیرالدین محمد بابر در سال ۱۵۰۴ م. یعنی در سال اول پادشاهی اش در کابل، جسد مادر اش را در داخل آن دفن کرده بود. خود در مورد می نویسد:

در ماه محرم به مادر من قتلگ نگار خانم، مرض حسبه عارض شد. قصد کردند، ناقص واقع شد. یک طبیب خراسانی بود، سید طبیب می گفتند، به دستور خراسان هندوانه داد. چون اجل رسیده بود، بعد از شش روز، به روز دو شنبه به رحمت حق رفتند و در دامنه کوه، الغ بیک، باغی عمارت کرده بود، باغ نوروزی نام، برخصت ورثه او، روز یک شنبه به این باغ برده، من و قاسم کوکلتاش به خاک سپردیم. (بابر نامه؛ ترجمه فارسی از عبدالرحیم خان خانان، بمبئی، ۱۳۰۸ ق. صفحه ۹۹)

مرحوم عزیز الدین وکیلی پوپلزایی در کتاب تیمور شاه درانی، از باغ نوروزی در عصر سلطنت تیمور شاه درانی، چنین تذکر می دهد:

... (در سمت غربی بالاحصار، سی و هفت جریب زمین زراعتی و باغی به شمول باغ نواب امیر خان یزدی - سابق ناظم کابل - با حق ابه از بالاجوی و باغ نوروزی . . . برای سردار عبدالله خان دیوان بیگی - وکیل الدوله - عنایت گردید .). تیمور شاه درانی؛ عزیزالدین وکیلی پوپلزایی، طبع دوم، کابل، سال ۱۳۴۶ ش. جلد اول، صفحه ۵۸۶
مرحوم پوپلزایی در جای دیگر در همین کتاب تحت عنوان (باغ های کابل در عصر تیمور شاه درانی) باغ های کابل را که حکم تفرجگاه و پارک های عمومی را در حوزه شهر کابل داشتند، قرار ذیل نام می گیرند:

۱ - باغ شاه - همان چهار باغ عصر الغ بیک

۲ - باغ نوروزی

۳ - باغ صفا

د پانو شمیره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلېکنې د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په څیر و لولئ

- ۴ - باغ عالم گنج
- ۵ - باغ نواب
- ۶ - باغ نواب شریف خان
- ۷ - گلاب باغ
- ۸ - باغ مدد خان
- ۹ - توپچی باغ
- ۱۰ - باغ هندک، نزدیک چهلستون . . .
- ۱۱ - باغ دهنی کپیک
- ۱۲ - باغ بابر شاه
- ۱۳ - باغ شهرآرا
- ۱۴ - چهار چمن سلطانی، حال چمن حضوری

۱۵ باغ خوابگاه (تیمور شاه درانی؛ عزیزالدین وکیلی پوپلزایی، همانجا، صفحه ۵۹۳).

موقعیت کوچه دیوان بیگی که از سرک مندوی (مقر فعلی مستوفی کابل) شروع می شد به طرف باغبان کوچه گفته تا شفاخانه مستورات یا گندناوی سابق در عقب تعمیر چهارده منزله سینمای پامیر می رسید، تا کنون معلوم است که یک شاخه ان از یک قسمت به طرف چپ تا لب دریای کابل دور می خورد. مطابق گزارش پوپلزایی، باغ نوروزی در غرب محله دیوان بیگی موقعیت داشت که آب بالاجوی بعد از گذشتن از باغ نوروزی به محله دیوان بیگی می رسید. بناً موقعیت باغ نوروزی در دامنه شمال شرقی کوه شیردروازه در حصه تپه خزانه قلعه هزاره های چنداول و نواحی اطراف ان محتملا تعیین می گردد.

از جانب دیگر، در بالای تپه خزانه قبرستان نسبتا وسیعی در بین خانه های مسکونی از قدیم وجود دارد و هنوز هم مردم قزلباش چنداول که ان را قبرستان شخصی خود می دانند، اجساد مردگان شان را در این قبرستان دفن می کنند. این خود می رساند که مادر بابر محتملا در همین قبرستان دفن گردیده بود

طوریکه معلوم است صخره عظیم و جسیمی که تخت های سنگی شراب نوشی بابر و جهانگیر در آن حک گردیده است نیز در همین دامنه کوه شیردروازه در نزدیک تپه خزانه قرار داشت که صخره مذکور سال ها قبل از جایش از فراز کوه به پایین لغزیده و فعلا در داخل محوطه شفاخانه بن سینای کابل اخذ موقع کرده است.

گفته می شود که بابر این بیت ابوالقاسم بابر میرزا را در دیوار تخت سنگی مذکور اش نیز حک کرده است:

نوروز و نوبهار و می و دلبری خوشست - بابر به عیش کوش که عالم دوباره نیست

اگر این بیت در دیوار تخت سنگی شراب نوشی بابر دیده شود. موجودیت باغ نوروزی در دامنه های کوه شیردروازه در پایین از تپه خزانه چنداول، تثبیت شده می تواند.

مرحوم احمد علی کهزاد باغ بابر را با باغ نوروزی به اشتباه گرفته و گمان کرده اند که گویا باغ نوروزی همین باغ بابر موجوده کابل است.

مرحومی در کتاب، بالاحصار کابل و رویداد های تاریخی ضمن این که از جنگ دو برادر، همایون و کامران- پسران بابر- در کابل خبر می دهد در مورد چنین اضافه می کنند :

دوازده هزار پیاده و سوار که همراهی کامران بودند، متفرق شدند و خود اش آهسته آهسته در سیاهی شامگاهان از پیش باغ نوروزی (که گمان می کنم همین باغ بابر باشد) و گور خانه گلبرگ بیگم از راه بابادشتی(که گمان می کنم راه قول نداف باشد) گذشته، خود را در پیش کول در کنار چمن حشمت خان در پای دیوار های بالاحصار رسانید. (بالاحصار کابل و رویداد های تاریخی؛ احمد علی کهزاد، طبع کابل، سال ۱۳۳۶ ش.، صفحه ۱۱۰).

طبق این گزارش، جنگ میان همایون و کامران در نزدیکی های باغ نوروزی یعنی در همین قسمت های محله دیوان بیگی رخ داده است و کامران بعد از شکست خوردن عساکر اش، در شامگاهان به طرف غرب شهر کابل فرار کرده از مقابل باغ نوروزی یعنی از حصه سینمای پامیر امروزی به طرف گذرگاه رفته از جنوب باغ بابر به گردنه شهدای صالحین بالا رفته خود را به قلعه حشمت خان و دند آب ان در غرب دیوار های بالاحصار رسانده است.

باید گفت که باغ نوروزی به هیچ وجه، باغ بابر یعنی باغ آرامگاه بابر بوده نه می تواند. قسمی که در بالا دیدیم هر دوی این باغ در عین وقت در عصر پادشاهی تیمور شاه درانی آباد و مشجر بوده اند. از طرف دیگر اگر باغ بابر، باغ نوروزی باشد، باید قبر مادر بابر در اثر حفاریات سال های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۵ م. که در باغ بابر انجام داده شد کشف می گردید که کشف نه شد.

طوری که همه می دانیم حینی که تیمور شاه درانی در سال ۱۷۷۵م. پایتخت را از قندهار به کابل انتقال داد، دامنه های شرقی و شمالی کوه شیردروازه کابل - از حصه چنداول تا نزدیکی های قلعه بالاحصار را برای اراکین دولتی و سران قومی مختلفی که با تیمور شاه از قندهار یکجا به کابل آمده بودند و در کابل از خود جای و جایادی نداشتند بخشید.

طوری که گفته آمدیم این دامنه های شرقی و شمالی کوه شیردروازه کابل محل موقعیت باغ های تزئینی و دراماتیک زیبایی کابل بود که همه این باغ ها به اصول و سبک باغ سازی کلاسیک هلنستیک و اسلامی به صورت مرتبه به مرتبه به شکل متناظر گرافیک و هندسی دیزاین و احداث شده بودند که همه این باغ ها به استثنای باغ بابر به شمول باغ نوروزی توسط اراکین دولتی تیمور شاه، سران اقوام قندهاری و قزلباشان مقیم چنداول که با تیمور شاه یکجا از قندهار به کابل آمده بودند، از بین رفتند و به جای آن همه باغ های زینتی تاریخی کابل، منازل مسکونی سرای ها، دکاکین، حمام ها و غیره عمرانات مربوط به یک زندگی شهری احداث شد که همه تا کنون به نام مالک اولی آن مشهور و قسماً آباد باقی مانده اند؛ مثل : گذر چنداول و سه دکان چنداول، گذر اچکزی ها، گذر دیوان بیگی و غیره.

د پانو شمیره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ